

บทบาทการพัฒนาชุมชนของวัดอินทาราม อำเภอมัฒนา จังหวัดสมุทรสงคราม
THE ROLE OF COMMUNITY DEVELOPMENT OF WAT INTHARAM,
AMPHAWA DISTRICT, SAMUT SONGKHRAM PROVINCE

พระครูพิศิษฐ์ประจักษ์ (นนทิโย ประยงค์)*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาหลักการและแนวทางการพัฒนาชุมชนตามทัศนะตะวันตกและทัศนะของพระพุทธศาสนา (2) ศึกษาสภาพชุมชนของวัดอินทาราม อำเภอมัฒนา จังหวัดสมุทรสงคราม (3) ศึกษาบทบาทการพัฒนาชุมชนของวัดอินทาราม อำเภอมัฒนา จังหวัดสมุทรสงคราม การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม เพื่อให้ได้มุมมองและแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทการพัฒนาชุมชนของวัดอินทาราม อำเภอมัฒนา จังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 27 รูป/คน โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า :

1. การพัฒนาชุมชนตามแนวตะวันตก เป็นการกระทำในการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เจริญขึ้นเป็นลำดับอย่างมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน โดยอาศัยกระบวนการ (Process) อันเป็นทั้งวิธีการ (Method) และยังเป็นทั้งโครงการหรือแผนงาน (Program) อีกทั้งการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง (Movement) ซึ่งในหลักการดังกล่าวก็เพื่อการพัฒนาให้ชุมชนมีคุณภาพในการดำรงชีวิตอยู่ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม และในทัศนะของพระพุทธศาสนา เป็นการพัฒนารเรียนรู้และการปฏิบัติเพื่อไปสู่ความพอดีหรือการมีคุณภาพของชีวิต มีความสัมพันธ์อันกลมกลืนระหว่างการดำเนินชีวิตของบุคคลกับสภาพแวดล้อมและมุ่งการกระทำตนและบุคคลรอบข้างให้มีความสุข รู้เท่าทัน จึงเป็นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อจัดการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ มีความคิดวิจารณ์ญาณตามเหตุปัจจัยด้วยตนเอง โดยอาศัยหลักธรรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนา

2. สภาพของชุมชนของวัดอินทารามส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ เมื่อความเจริญขยายตัว ชุมชนนี้ได้รับผลกระทบจากการเพิ่มของผู้คนในชุมชน มีหมู่บ้านจัดสรรและร้านค้าเป็นจำนวนมาก สภาพความเป็นอยู่ของชาวชุมชนในปัจจุบัน แบ่งได้เป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย ชาว

* หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชุมชนที่อาศัยมาแต่ดั้งเดิม ซึ่งส่วนมากเป็นครอบครัวใหญ่มีอาชีพเป็นหลักฐานมั่นคง กับชาวชุมชนที่ย้ายถิ่นฐานมาจากต่างจังหวัด ซึ่งประกอบอาชีพรับราชการ รับจ้าง แต่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปความเป็นอยู่ของประชาชนชุมชนวัดอินทารามยังไม่หนาแน่น ไม่แออัดมากนัก สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ยังเป็นสวนผลไม้ นอกจากนั้นยังมีพื้นที่ว่างเปล่าอยู่อีกมาก คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนค่อนข้างดี เนื่องจากไม่แออัดและไร้มลพิษ

3. บทบาทการพัฒนาชุมชนของวัดอินทาราม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีดังนี้

1) ด้านการพัฒนาสังคม พบว่า วัดอินทาราม มีการพัฒนาในด้านจิตใจ ได้พัฒนาจิตใจของคนในชุมชน เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชนในท้องถิ่น โดยจัดตั้งศูนย์บำบัดยาเสพติดขึ้นภายในวัด เพื่อเป็นการแก้พื้นฐานปัญหาของสังคม โดยใช้หลักธรรมและสมุณโพรในการรักษาผู้ติดยา และยังส่งเสริมจัดอบรมวิชานักธรรมและวิชาธรรมศึกษาก่อนสอบ สร้างโรงเรียน เปิดศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ช่วยอบรมบ่มนิสัยเด็กก่อนวัยเรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแต่ยังเด็ก และประสานพัฒนาสังคมในด้านต่างๆ เช่น การสร้างสะพาน การสร้างถนนหลายสาย ทั้งเส้นทางหลักและเส้นทางเข้าหมู่บ้าน **2) ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ** พบว่า ในชุมชนวัดอินทารามประชาชนมีอาชีพรับจ้างและทำสวนเป็นส่วนใหญ่ มีรายได้น้อย วัดจึงได้พัฒนาด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ จัดตั้งสหกรณ์น้ำตาลปึก จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และส่งเสริมกิจกรรมร้านค้าในชุมชน เพื่อส่งเสริมหลักเศรษฐกิจพอเพียง และเปิดตลาดน้ำให้เกษตรกรนำสินค้าทางการเกษตรมาจำหน่าย จัดงานเทศกาลส้มโอดี ลิ้นจี่หวาน ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรได้เป็นอย่างมาก โดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง **3) ด้านการพัฒนาวัฒนธรรม** พบว่า วัดอินทารามเป็นศูนย์รวมแหล่งความรู้แขนงต่างๆ เพื่อปลูกฝัง ส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ เช่น ส่งเสริมประเพณีถวายสลากภัต การตักบาตรน้ำผึ้ง การตักบาตรข้าวต้มมัด การเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดกคาถาพันในวันสารทไทยทุกปี สนับสนุนการฝึกอบรมเยาวชนด้านการสืบสานประเพณีและวัฒนธรรม และท้องถิ่น สนับสนุนการสร้างห้องสมุดประชาชนเฉลิมราชกุมารี เพื่ออนุรักษ์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ภายในตำบล **4) ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม** พบว่า วัดอินทารามมีการจัดการอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพปัญหาและบริบทของวัด เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีต่อการอยู่อาศัยและการประกอบกิจการต่างๆ ป้องกัน ลดเหตุรำคาญและผลกระทบอื่นๆ ที่เกิดขึ้นต่อชุมชน การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น จัดตั้งศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนและหิงห้อย จัดสถานที่ชมหิงห้อย การทำเขตอภัยทานให้ปลาอาศัยอยู่ตามธรรมชาติ (วังมัจฉาปลาตะเพียน) เป็นผู้นำในการปลูกป่าชายเลน การส่งเสริมการใช้วัสดุธรรมชาติ และสนับสนุนโครงการลงแขกลงคลอง ต่อสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งหวังให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้สามารถทำให้ชุมชนเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้ ประชาชนมีความพึงพอใจเมื่อเข้ามาในวัด

ABSTRACT

The objectives of this research were : (1) to study the general state of the role of community development of Wat Intharam, Amphawa District, Samutsonkhram Province.(2)to study the problems, obstacles and guidelines for community development of Sangha in Amphawa District, Samutsonkhram Province.This research was the qualitative research through the documentary research and in-depth interview from 27 key informants of suitable sampling group to get the view and concept about the role of community development of Wat Intharam, Amphawa District, Samutsonkhram Province.

The findings of this research as following :

1.The principle of Western community development is the action to improve or change for the betterment and more development step by step with co-objective by the process that is the method and project or programme including the continuously movement that this principle is to develop the community efficiently for living in the form of society, economy, culture and environment. In the view of Buddhism, is the learning development and to practice to the balance or equilibrium of life that having the good relationship for living of people with environment that focus on making themselves and others to be happy, to know as it is. This is the sustainable development way for solving the problems systematically, have the proper consideration by using the principle of Dhamma as the tool for the development.

2. The states of community of Wat Intharam, the majority of people have the career as the gardener. When the development expands and then it effects on the community by increasing of the people in the community, has many modern houses and shops. The state of community at the present is divided into 2 groups as the origin community group that has the big family and has the stable career and the community that immigrated from other provinces that work as the government officers, employees but the majority people have the career as the general employment. The living state of the people in the community is not too much and the state of land is still planting the fruits garden and it has many empty areas. The quality of the people in the community is improving due to not too much population and no pollution.

3.The roles of community development of Wat Intharam, Amphawa District, Samutsonkhram Province as following :

1. The social development aspect, found that Wat Intharam had the mental development of community people, as the spiritual leader of community people from the drug addicted people to stop consuming drug, to stop drinking the liquor, to stop playing gambling, to develop the mental community people to work hard for living like how to find and teach to save, economy, smart spending, no luxury, wrong taste of society, but teaching how to make friendship with scholars and avoiding the bad people and teaching how to live smartly with own status, teaching the people to have the sympathy and hospitality, opening the nursery school in the temple, Wat Intharam helped teaching the children for moral cultivation and supported the monastery personnel to develop the national resource early including to propagate the teaching of Lord Buddha to the people, pupils, students as the main mission of Wat Intharam, had the support to the five precepts village project seriously, to bring the youths to become the novices every year, had the cooperation for social development in many aspects like to build the main roads and in the village, to set up the floating market, to make the efficient community society and convenient transportation to sell the agricultural products rapidly, the people know and practice strictly to five precepts village project and to apply Dhamma to use in daily life.

2.The economic development aspect, found that Wat Intharam community by the majority of people had the rent career and working in the garden, had low income, Wat Intharam had the economic development aspect such as to support the sufficient economy by setting up the sugarcane cooperative, saving group for production and support the community shop activity to support the sufficiency economy and opening the floating market for the farmers to sell the products, to set up the tasty pomelo festival and sweet Linchi for income creation for the farmers, the people as the customers to buy the products directly from the gardeners directly without the supplier or middle man.

3.The cultural development aspect, found that Wat Intharam community as the center of culture in every aspect to cultivate the tradition and cultures in every aspect like Buddhist holy day sermon, training and teaching Dhamma education to the youths every Friday that focused on Buddhist culture, to promote Salakkapat offering tradition, rainy robe offering, honey black bowl begging, Khaotommud festival, annual sermon festival in every year, support the

youths to preserve the local tradition and culture, to support to preserve the local wisdom as the knowledge center of sub-district and other places.

4. The environment development aspect, found that Wat Intharam that managed the environmental problem suitably such as waste, poisonous water, polluted air, noise pollution and other pollutions for creating the good environment for living and entrepreneurs that protected the noises and other impacts on community, to preserve the local wisdom for environmental and natural preservation like light fly or Hinghoi watching, forgiving area, fishing park, plant the tree on important days and mangrove forest, to preserve the natural material for Loy Krathong or banana leaf floating and harmony festival etc. and support to use water economically, to promote the production, consumption and service friendly with the nature and environment along with the principle of sufficiency economy by focusing on changing the behavior or applying to use in daily life and be able change to the community people or adjust to use in daily life and people have the satisfaction when they come to temple.

1) บทนำ

วัดเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา “บ้าน” หรือชุมชนไทยเมื่อครั้งในอดีตมี “วัด” เป็นศูนย์กลางจิตใจในการดำเนินกิจกรรมเพื่อการพัฒนาการศึกษาหรือกิจกรรมอันเป็นประโยชน์แก่ชุมชน “บ้าน” หรือชุมชนจะรวมกับ “วัด” โดยการสนับสนุนที่สำคัญจาก “โรงเรียน หรือราชการ” รวมกันดำเนินการในลักษณะ 3 ประสาน “บ้าน วัด โรงเรียน” หรือเรียกโดยย่อว่า “บวร” รัชกาลที่ 9 ทรงตระหนักและเห็นความสำคัญในบทบาทของ “บ้าน วัด โรงเรียน” ในลักษณะดังกล่าวนี้ จึงมีแนวพระราชดำริที่จะให้ดำเนินการจัดตั้งวัดขึ้นคู่กับชุมชนเพื่อเป็นพุทธสถานในการประกอบกิจการของสงฆ์ในการสืบทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) ในปัจจุบันการดำเนินชีวิตของประชาชนมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเป็นอันมาก เนื่องจากความซับซ้อนทางเหตุปัจจัยของสังคม ทำให้การดำรงชีวิตต้องต่อสู้ดิ้นรนมากยิ่งขึ้น จึงควรมีผู้มีบทบาทรับผิดชอบและหาทางเยียวยาปัญหาที่เกิดขึ้น พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นศูนย์กลางของชุมชน และเป็นที่ยอมรับของชุมชน จึงต้องนำวิกฤตินี้มาเป็นโอกาสเพื่อพัฒนาสังคมให้เป็นที่พึงพอใจของประชาชน ช่วยอบรมศีลธรรมให้สังคมอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข มีความสามัคคีเป็นที่ตั้งจึงเห็นได้ว่าแต่ละหมู่บ้านในประเทศไทยจึงมีวัดตั้งอยู่ในทุกหมู่บ้าน สถาบันทางพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดสถาบันหนึ่ง ในการให้ความช่วยเหลือต่อสังคมไทยตลอดมา โดยมีส่วนช่วยเหลือในการกล่อมเกล่าจิตใจ และลักษณะนิสัยของคนไทยตลอดจนการให้บริการตามความจำเป็นตามความต้องการของประชาชน อีกทั้งมีส่วนช่วยในการแก้ไขปัญหาทางสังคมให้แก่เรา มาแล้วเป็นส่วนมาก แม้กระทั่งในปัจจุบันความสำคัญในประการดังกล่าวก็ยังคงอยู่ พระภิกษุสงฆ์กับ

วัดต้องมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคมและทางราชการของเราอยู่ตลอดไป สถาบันแห่งนี้จึงอำนวยความสะดวกแก่การปกครองและการบริหารของไทยอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประชาชนแถบชนบทที่รับการบริการจากรัฐบาลได้ไม่ทั่วถึงนักซึ่งมีจำนวนเกือบ 90 เปอร์เซ็นต์ วัดจึงมีบทบาทมากตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย แม้แต่การศึกษาจากโบราณมาทุกวันนี้

การดำรงชีวิตทางสังคมและศูนย์กลางของวัฒนธรรม ชีวิตในชนบทจะอยู่รอบๆ วัด เพราะประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง วัดจึงเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาที่อยู่เหนือจิตใจของชาวไทยอยู่มาก และนับได้ว่าเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดในหมู่บ้านที่รองไปจากครอบครัว ความนับถือของประชาชนที่มีต่อสถาบันนี้จะเห็นได้ว่า จากการที่คนไทยได้อุทิศตนให้กับวัดทั้งในด้านจิตใจ เวลา แรงงาน และทรัพย์สินจำนวนเงินที่พุทธศาสนิกชนใช้ไปในการทำบุญประมาณร้อยละ 7 ถึงร้อยละ 84 ของรายจ่ายภายในครอบครัว วัดเป็นสถานที่มีความสำคัญเป็นที่ประกอบพิธีกรรมต่างๆ เช่น เป็นแหล่งหรือศูนย์กลางของชุมชน เป็นโรงเรียน เป็นสถานสงเคราะห์และที่พักสำหรับผู้ยากจน เป็นสถานที่พักผ่อนและศูนย์กลางการศึกษา เป็นที่เก็บศพ เป็นต้น วัดในพระพุทธศาสนาจึงเป็นที่แบ่งเบาภาระให้กับรัฐบาลทั้งยังก่อให้เกิดรากฐานอันมั่นคงและเสริมสร้างต่อการบริการในด้านสวัสดิการของรัฐ วัดจึงมีบทบาทสำคัญในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนไทยอยู่มาก สังคมไทยชาวพุทธจึงขาดวัดไม่ได้ วัดจึงเป็นที่พึ่งทางใจแก่ประชาชนก็ว่าได้ วิถีชีวิตของคนในสังคมไทยมีความผูกพันกับพระพุทธศาสนา ด้วยชนชาติไทยได้นับถือและสืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน ในด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี และศิลปวัฒนธรรมของชาติส่วนใหญ่มีพื้นฐานมาจากพุทธศาสนา องค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของชาติทุกๆ พระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงดำรงอยู่ในฐานะเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ทรงยกย่องเชิดชูพระพุทธศาสนาตลอดมาตั้งแต่อดีตอันยาวนานจนถึงปัจจุบัน จึงมีคำขวัญว่า ชาติ พระพุทธศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ต้องคู่กันไปด้วยกัน

พระสงฆ์จึงมีบทบาทเป็นอย่างมากสำหรับชุมชนแบบชนบทและหากรู้จักดำเนินการให้ดี พระสงฆ์นั้นเองจะเป็นผู้ที่สามารถนำชุมชนไปสู่ความเจริญได้โดยวิธีทางที่เหมาะสมและมีหลักเกณฑ์ เพราะความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านยังอยู่ในสภาพที่ดี และความสัมพันธ์แบบนี้มีลักษณะพิเศษจำเพาะคือ พระสงฆ์เป็นผู้เข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริงชาวบ้านให้ความเคารพนับถือและเชื่อฟังพระโดยความเคารพนับถือและเชื่อฟังนี้เกิดจากความเลื่อมใสศรัทธา ไม่ได้เกิดจากความเกรงกลัวอำนาจ การกระทำจึงเป็นไปด้วยความเต็มใจและเต็มกำลัง ได้ผลสำเร็จของงานพร้อมทั้งผลทางจิตใจของผู้ทำงานด้วย (พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2526)

บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคมไทยคือพระสงฆ์ทำหน้าที่สงเคราะห์เป็นหลัก งานสงเคราะห์นี้พระสงฆ์จะทำได้โดยตรงคือการสงเคราะห์จิตใจเป็นหลัก ส่วนการสงเคราะห์ทางวัตถุมีโดยอ้อมด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำหรือนำสิ่งของมาบริจาคแบ่งปันกัน แต่เป็นกิจกรรมชั่วคราว ส่วนการสงเคราะห์ทางจิตใจของพระสงฆ์ที่ทำได้คือ 1) การให้คำแนะนำทางจิตใจเป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ 2) การเป็นที่พึ่งให้ความร่มเย็นทางจิตใจด้วยการประพาดิตนเป็นตัวอย่าง ตลอดจนสถานที่ของวัดสงฆ์เป็นองค์ประกอบด้านที่จะเลี้ยงจิตใจ 3) การให้

คำแนะนำปรึกษาด้านอื่นๆ เช่น ทางด้านวิชาการ 4) ในสังคมชนบทที่กำลังพัฒนา พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำ ในท้องถิ่นจะเป็นผู้ชี้ช่องทาง เสนอแนะ ให้ความคิดริเริ่ม ตลอดจนเป็นที่ปรึกษาแก่ชาวบ้านได้ 5) การสงเคราะห์บำรุงขวัญ เป็นบทบาทในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งจำเป็นสำหรับประชาชนทั่วไป เพื่อเป็นสิ่งประโลมจิตใจ (พระศรีวิสุทธิโมลี (ประยูรย์ ปยุตโต), 2516)

นอกจากนี้ วัดยังเป็นศูนย์รวมกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ กับทั้งเป็นสถานที่ดำเนินการ อบรม แนะนำ สั่งสอน และสงเคราะห์ประชาชนเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ประชาชน ตามกำลังความสามารถของวัดและพระภิกษุสงฆ์พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่บริหารหมู่คณะเป็นหัวหน้าสงฆ์ในวัดปกครองดูแลแนะนำสั่งสอนอบรมพระภิกษุ สามเณรและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรืออาศัยอยู่ในวัด และอำนวยการภารกิจทุกอย่างเกี่ยวกับวัดรวมทั้งบริวารรอบๆ วัดก็คือเจ้าอาวาส (พระมหาเสริมชัย ชยมงฺคโล, 2538) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์(ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 มาตรา 36 บัญญัติไว้ว่า วัดหนึ่งให้มีเจ้าอาวาสรูปหนึ่ง ในมาตรา 31 วรรค 3 บัญญัติไว้ว่า ให้เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป และในมาตรา 37 (3) บัญญัติให้เจ้าอาวาสมีหน้าที่เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์เป็นการขยายความอนุโลมตามพระพุทธดำรัสข้างต้น นอกจากนี้แล้ว มหาเถรสมาคมองค์การปกครองสงฆ์สูงสุดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์นี้ ยังได้ตรากฎหมายมหาเถรสมาคมกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 23 ว่าด้วยระเบียบการ ปกครองคณะสงฆ์ ข้อ 5) กำหนด “การ” คือ กิจการที่คณะสงฆ์จะต้องทำ หรือที่จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ เพราะเป็นการคณะสงฆ์และการพระศาสนา หรือเกี่ยวกับคณะสงฆ์ มี 6 ฝ่าย คือ (1) การเพื่อความเรียบร้อยดีงามหรือการปกครองคณะสงฆ์ (2) การศาสนศึกษา (3) การศึกษาสงเคราะห์ (4) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา (5) การสาธารณูปการ (6) การสาธารณสงเคราะห์ (กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2542)

การพัฒนาชุมชนของวัดอินทารามถือเป็นแบบอย่างให้วัดและชุมชนอื่นๆ ดำเนินตามโครงการหลายอย่างเช่น โครงการลงแขกลงคลอง โครงการเทศกาลลั่นจี่หวาน โครงการเทศกาลส้มโอ โครงการอบรมติวเข้มก่อนสอบนักธรรมสนามหลวง ในฐานะผู้นำชุมชนปากฎการณ์ลักษณะเช่นนี้ เป็นที่น่าสนใจยิ่งว่า วัดอินทารามมีแนวคิดหลักการทำงานในการพัฒนาชุมชนอย่างไร รวมถึงการนำหลักธรรมมาใช้ประยุกต์ในการพัฒนาชุมชนอย่างไร รวมถึงการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชุมชน เช่น ปัญหายาเสพติดภายในชุมชน การสร้างถนนเชื่อมต่อการคมนาคม การจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ การเกษตร จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จัดตั้งศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลน และสืบสานประเพณีที่ดีงาม ซึ่งบทบาทการพัฒนาชุมชนดังกล่าวเป็นสิ่งที่ตรงกับความคาดหวังของประชาชนในชุมชนหรือไม่

ข้อมูลกล่าวมาในข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทการพัฒนาชุมชนของวัดอินทาราม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” เมื่อศึกษาหลักการพัฒนาชุมชนของวัดอินทาราม ซึ่งเป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับจากประชาชนและหน่วยงานราชการอย่างมากมายเพื่อที่จะหาแนวทางประสานความสัมพันธ์ การประสานที่มีวัดเป็นแกนนำในการ

พัฒนาชุมชนต่างๆ และเพื่อให้เป็นแนวทางให้พระสงฆ์และประชาชนทั่วไปได้นำไปพัฒนาท้องถิ่นของตนให้มีความเจริญยิ่งขึ้นไป

2) วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาหลักการและแนวทางการพัฒนาชุมชนตามทัศนะตะวันตกและทัศนะของพระพุทธศาสนา

2.2 เพื่อศึกษาสภาพชุมชนของวัดอินทาราม อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดสกลนคร

2.3 เพื่อศึกษาบทบาทการพัฒนาชุมชนของวัดอินทาราม อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดสกลนคร

3) ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการพัฒนาชุมชนของวัดอินทาราม อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดสกลนคร” มีจุดมุ่งหมาย ดังนี้ 1) ด้านสังคม 2) ด้านเศรษฐกิจ 3) ด้านวัฒนธรรม 4) ด้านสิ่งแวดล้อม ได้กำหนดขอบเขตด้านข้อมูลหลัก ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทการพัฒนาชุมชนของวัดอินทาราม อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดสกลนคร โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิอย่างลึกซึ้ง จำนวน 27 รูป/คน

4) วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “บทบาทการพัฒนาชุมชนของวัดอินทาราม อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดสกลนคร” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการค้นคว้าและสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

4.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ในการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านข้อมูลหลัก ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบทบาทการพัฒนาชุมชนของวัดอินทาราม อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดสกลนคร โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิอย่างลึกซึ้ง จำนวน 27 รูป/คน

4.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

1) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

2) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียง และจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจาก ข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้โดยทำไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งนี้เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นต่างๆ ได้ลึกซึ้งเมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้วไม่มีความชัดเจนก็จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่างๆ เหล่านั้น

เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อมูลเชิงคุณภาพได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมโยงความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี

5) ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง บทบาทการพัฒนาชุมชนของวัดอินทาราม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ผู้วิจัยสรุปผลวิจัยดังนี้

5.1 บทบาทการพัฒนาชุมชนของวัดอินทาราม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ในด้านการพัฒนาสังคม

บทบาทการพัฒนาชุมชนด้านการพัฒนาสังคมของวัดอินทารามนั้นได้แก้ปัญหาที่ถูกจุดในเรื่องของการศึกษาในสมัย 2524 ซึ่งได้เปิดโรงเรียนประยูรขึ้น ที่วัดหนองกะพง เพื่อแก้ไขปัญหาการเดินทางของเด็กนักเรียนที่ต้องเดินทางไกลไปศึกษา แต่ก็ต้องเลิกกิจการไปเพราะเมื่อถนน ไฟฟ้า เข้าถึงการเดินทางก็สะดวกขึ้นจึงทำให้ต้องยุบโรงเรียน ในอนาคตวัดอินทาราม มีโอกาสพัฒนาเป็นศูนย์กลางของการศึกษาโดยวางรากฐานบุคลากรเพื่อเปิดวิทยาลัยจัดหาสอนในระดับปริญญาตรีต่อไปในอนาคต ซึ่งได้มีการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ โดยให้การสนับสนุนพื้นฐานการดำรงชีวิตตามวิถีพอเพียง และพัฒนาให้ชุมชนน่าอยู่โดยส่งเสริมแก้ไขปัญหาเรื่องการศึกษา ซึ่งถือเป็นพื้นฐานของการแก้ไขปัญหาสังคมขั้นพื้นฐาน เช่น โครงการอบรมนักเรียนก่อนสอบ การมอบทุนการศึกษาเด็กเรียนดีแต่ขาดทุนการศึกษา ซึ่งทำให้ชาวบ้านที่ยากจนไม่ได้รับการศึกษาสามารถได้รับโอกาสเข้ารับทุนการศึกษา แม้แต่เด็กนักเรียนที่ขาดเงินก็สามารถมาปรึกษากับเจ้าอาวาสได้ ในปัจจุบันการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม ได้มีนโยบายส่งเสริมเรื่องการศึกษา นักเรียนชั้นตรี ถึงนักเรียนชั้นเอกและสนับสนุนแผนกธรรมบาลี โดยมอบหมายให้วัดอินทาราม เป็นผู้สอนอบรมนักเรียนก่อนสอบและธรรมศึกษาก่อนสอบ ทำให้พระสงฆ์ที่มาร่วมอบรมสามารถสอบได้เป็นจำนวนมาก จากในอดีตที่พระสอบกันได้น้อย ซึ่งถือเป็นการสร้างบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถเพื่อนำความรู้มาสั่งสอนประชาชน เพื่อเกิดความสุขสงบ และในอนาคตต้องการให้ทางคณะสงฆ์เห็นความสำคัญของการศึกษาควรจัดให้มีการอบรมนักเรียนก่อนสอบทุกจังหวัด

วัดอินทารามนั้นได้เปิดเป็นศูนย์บำบัดยาเสพติดซึ่งมีผู้ป่วยจากทั่วประเทศหลายพันคนมาเข้าร่วมโครงการบำบัดยาเสพติด ซึ่งทำให้เยาวชนสามารถเลิกยาเสพติดได้ โดยใช้หลักธรรมะในการรักษา ซึ่งช่วงแรกที่ทำโครงการชาวบ้านในชุมชนยังไม่เข้าใจในการจัดทำโครงการนี้ แต่พอเริ่มทำไปสักระยะ ก็เห็นผลเพราะคนในชุมชนที่ติดยา เริ่มตระหนักรู้และพาลูกหลานเข้าร่วมโครงการ จนในที่สุดสามารถเลิกยาเสพติดได้ นอกจากนั้น วัดอินทารามยังส่งเสริมสร้างถนน สะพาน เพื่อเชื่อมต่อการคมนาคม เพื่อการเดินทางที่สะดวกของชาวอัมพวา

5.2 บทบาทพัฒนาชุมชนของวัดอินทาราม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ

วัดอินทารามถือเป็นศูนย์กลางของการสร้างงานให้กับชุมชนให้มีรายได้จากผลผลิตในสวนของตนเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนราคาน้ำตาลมะพร้าวที่ตกต่ำ เช่น การจัดตั้งสหกรณ์น้ำตาล

มะพร้าวซึ่งเป็นการรวมตัวของชาวสวนมะพร้าวที่ผลิตน้ำตาลมะพร้าวซึ่งถูกพ่อค้าคนกลางเอาเปรียบ ทำให้ราคาน้ำตาลที่พ่อค้าคนกลางรับซื้อนั้นมีราคาถูกแต่กลับไปขายแพงทำให้ชาวบ้านถูกเอาเปรียบ จึงรวมร่วมกับทางวัดจัดตั้งสหกรณ์น้ำตาลมะพร้าวโดยมีวัดอินทารามเป็นศูนย์กลาง ในการจำหน่ายน้ำตาลมะพร้าว จนทำให้เกิดปัญหาขัดแย้งระหว่างวัดและพ่อค้าคนกลางเรื่องผลประโยชน์ แต่ปัญหาก็คือต้องยุติลงเพราะสหกรณ์น้ำตาลมะพร้าว วัดอินทารามได้บุกตลาดขายเองติดต่อโรงงานเองจนทำให้ปัญหานี้หมดไป โอกาสพัฒนาในอนาคต เนื่องจากในอดีต ราคาน้ำตาลมะพร้าวมีราคาแค่ปีละ 300 บาท แต่ในปัจจุบันปีละ 500 บาท

พื้นที่ในจังหวัดสมุทรสงคราม ถือว่ามีดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะสมกับการเพาะปลูกผลไม้ อาทิ เช่น ส้มโอ ลิ้นจี่ กล้วย และผลไม้อื่นๆ และกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพาะปลูกพื้นที่ของชุมชนวัดอินทารามที่โดดเด่นคือ การปลูกลิ้นจี่ พันธุ์ค่อม ซึ่งปีหนึ่งจะมีผลผลิตไม่ต่ำกว่า 100 ตัน ต่อปี และวัดอินทารามนั้นเป็นศูนย์กลางจัดตลาดผลไม้ เพื่อขายลิ้นจี่ในราคาชาวสวนเพื่อพยุงราคาลิ้นจี่ไม่ให้ตกต่ำ แต่ปัจจุบันลิ้นจี่นั้นมีผลผลิตที่ไม่สม่ำเสมอ จึงจัดตลาดภายในวัดเพื่อช่วยเหลือชาวสวนโดยการจัดงานส้มโอ

วัดอินทารามนั้น เน้นการพัฒนาอย่างบูรณาการ มีวัดเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและยึดพื้นที่เป็นหลัก เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน และสอดคล้องกับศักยภาพของท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนสร้างอาชีพด้วยตนเอง เช่น โครงการ ตลาดส้มโอ ตลาดลิ้นจี่ ซึ่งเป็นการนำผลผลิตทางการเกษตรมาจำหน่ายโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง แต่การที่วัดเข้ามามีบทบาทในเรื่องเศรษฐกิจ จึงทำให้ประชาชนที่เสียผลประโยชน์มองว่าเป็นพุทธพาณิชย์ เพื่อจำหน่ายสินค้าในชุมชนที่ห่างไกลความเจริญ วัดอินทารามส่งเสริมกิจกรรมร้านค้าของชุมชนในการจัดงานต่างๆ ภายในสถานที่ของวัด และหน่วยของภาครัฐและเอกชนด้วย ที่มาขอความอนุเคราะห์จัดงานร้านค้าต่างๆ ที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่ชุมชนได้ ซึ่งทำให้คนในชุมชนและคนที่เดินไปมาสนใจเข้ามาเดินดูซื้อของในร้านค้าต่างๆ ซึ่งทำให้เกิดการจับจ่ายใช้สอย ซึ่งทำให้เงินหมุนเวียนสู่ประชาชนที่มาตั้งร้านค้า และยังให้ความอนุเคราะห์สถานที่ของวัดในการจัดตั้งร้านค้า ตลาดนัด โดยที่ไม่ได้เก็บค่าเช่าสถานที่แต่อย่างใด แต่จะมีเก็บบ้างก็ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าจ้างคนเก็บขยะบ้าง เป็นต้น ซึ่งเป็นการให้ความอนุเคราะห์แก่ประชาชนในพื้นที่และใกล้เคียงที่ให้เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้น

5.3 บทบาทการพัฒนาชุมชนของวัดอินทาราม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ในด้านการพัฒนาวัฒนธรรม

ในสมัยปัจจุบันวัดอินทารามยังคงรักษาการเทศน์มหาชาติชาดกซึ่งถือปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านานจนเป็นประเพณีอย่างหนึ่งของสังคมชาวพุทธไทย โดยมีความเชื่อว่าการฟังเทศน์มหาชาติทำให้ผู้ฟังได้บุญมากเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดและประชาชนเกิดความสามัคคีปรองดอง แต่ปัญหาในปัจจุบันคนรุ่นใหม่เริ่มหายไปแต่วัดอินทารามก็ยังมีการเทศน์มหาชาติทุกปีโดยยังมีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมถ่ายทอดสู่รุ่นหลาน

วัดอินทารามจัดการการฟื้นฟูการเทศน์มหาชาติชาดก การมัดเชือกไหม สูตรสำหรับ หลวงปู่หยอด หรือการมัดเงื่อนต่างๆ โดยการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไป แล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยม การพัฒนาชุมชนจึงต้องเริ่มจากฐานวัฒนธรรมเดิมของชุมชน เพราะเป็นส่วน ที่แข็งแกร่งที่สุดของชาวบ้าน ที่จะสามารถเป็นพลังผลักดันการพัฒนาได้ และหากย้อนดูก็จะพบว่า ชาวบ้านมีประวัติศาสตร์การสร้างชุมชนมายาวนาน โดยมีความร่วมมือกันในกิจกรรมเพื่อให้ชุมชน ทั้งหมดอยู่รอดร่วมกันและต่อต้านการเอารัดเอาเปรียบจากสังคมภายนอกได้ ซึ่งการที่ชุมชนอยู่รอด ได้เพราะชุมชนมีทรัพยากรมาก พึ่งพาอาศัยกัน วัดอินทาราม มีการเทศน์สอนเพื่อการกระตุ้น จิตสำนึกของชาวบ้านโดยทั้งผู้นำปัญญาชน ชาวบ้านจะเห็นภัยคุกคามของการครอบงำทางวัตถุและ จิตใจที่ปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากตะวันตก การรับวัฒนธรรมตะวันตกและสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ มาใช้ ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยแบบเดิมเปลี่ยนแปลงไป เช่น การใช้ข้อล้อมรับประทานอาหาร แทนการใช้มือ การนั่งเก้าอี้แทนการนั่งพื้น การใช้เครื่องแต่งกายแบบตะวันตกหรือปรับจากตะวันตก อาคารบ้านเรือนแบบตะวันตก ตลอดจนการใช้ภาษาภิรยาบทก็ตาม และยังจัดกิจกรรมต่างๆ ที่ ส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน และยังมีการจัดกิจกรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาด้วยที่ทาง ชุมชนให้ความสนใจมาเข้าร่วมกับทางวัด แล้วยังมีหน่วยงานภาครัฐที่คอยให้การสนับสนุนต่างๆ โดย การสนับสนุนด้านทุนการศึกษาต่างๆ หรือมีการจัดการแข่งขันกีฬาต่างๆ ของชุมชนด้วย ซึ่งเป็นการ จัดการส่งเสริมประเพณีทั่วไปของชุมชน ส่วนทางวัดก็มีการจัดงานประจำปีเป็นประจำปีซึ่งเป็น ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนไปด้วยเช่นกัน

5.4 บทบาทการพัฒนาชุมชนของวัดอินทาราม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ในด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่เจริญก้าวหน้าอยู่บนพื้นฐานของการพัฒนาทางเทคโนโลยี และอุตสาหกรรมนั้น จะต้องมีการบูรณาการหรือประสานประโยชน์เข้าด้วยกันระหว่างการพัฒนา ทางเศรษฐกิจกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือว่าวัดอินทารามนั้นเป็นแหล่ง ท่องเที่ยววัดหนึ่งในจังหวัดสมุทรสงคราม ที่ทำน้าหน้าวัดมีการอนุรักษ์ปลูกต้นลำพู เลี้ยงปลา เพื่อ ส่งเสริมการท่องเที่ยวและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งในสถานการณ์ปัจจุบัน ป่าชายเลนกำลังอยู่ในภาวะ วิกฤต เนื่องจากพื้นที่ป่าจำนวนมากถูกทำลายจนหมดสภาพ และพื้นที่ที่เหลือได้รับผลกระทบ จน เสื่อมสภาพไปเป็นจำนวนไม่น้อย จนเหลือเนื้อที่ลดน้อยลงทุกปี แต่ทางวัดอินทารามได้จัดการ อนุรักษ์ โดยการร่วมมือ กศน. สมุทรสงคราม จัดกิจกรรมปลูกต้นลำพู เพื่ออนุรักษ์เป็นศูนย์กลาง ของการศึกษารธรรมชาติวงจรการเกิดของหิงห้อยต่อไปในอนาคต

วัดอินทารามถือเป็นวัดที่มีพื้นที่มากซึ่งในปัจจุบันวัดต่างๆ ได้ทำการขายพื้นที่ของตน จน ทำให้มีการทำลายสิ่งแวดล้อม โดยการตัดไม้หรือถมคลอง ทำให้ระบบนิเวศน์ต่างไปจากเดิม จาก ปัญหานี้ วัดอินทารามได้มีการรณรงค์ให้มีการปลูกต้นลำพู ถือเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติ และยังมี การสร้างศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนที่คลองโค่น ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันนี้ มิได้เกิด

ขึ้นกับแม่น้ำ อากาศ สารเคมี และสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติอื่นๆ เท่านั้น แต่ยังมีปัญหาสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในรูปปัญหาทางสังคมอีก ทุกวันนี้จะเห็นได้ว่าลักษณะนิสัยใจคอ ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้าน ความสามัคคีในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจภายในครอบครัว ความยากจน การเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมอื่นๆ การคมนาคม แต่วัดอินทารามก็สามารถผ่านวิกฤตินั้นไปได้ ด้วยการสนับสนุนโครงการลงแขกลงคลอง โดยให้การสนับสนุนให้ชาวบ้านรวมตัวกัน จัดทำความสะอาดถนน ปลูกต้นไม้และเก็บขยะในลำคลองพื้นที่ของตนจนสามารถสร้างความสามัคคีได้

6) อภิปรายผล

1) ด้านการพัฒนาสังคม

วัดอินทาราม มีการพัฒนาในด้านจิตใจ ได้พัฒนาจิตใจของคนในชุมชน เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชนในท้องถิ่น จากคนที่ติดยาเสพติดให้เลิกจากที่เคยติดเหล้าให้เลิกเหล้า จากที่เคยติดการพนันให้เลิกจากการพนัน พัฒนาจิตใจของคนในชุมชนให้ขยันหมั่นเพียรในการทำมาหาเลี้ยงชีพ คือหาและสอนให้ขยันเก็บบอมน ประหยัดใช้จ่ายอย่างรู้คุณค่า ไม่ฟุ่มเฟือย หรฺุหฺรฺา หลงตามค่านิยมที่ผิดๆ (ค่านิยมที่ไม่่น่านิยม) สอนให้คนที่อยู่สังคม แต่สอนให้รู้จักเลือกคบคน โดยให้เลือกคบกับบัณฑิต ให้หลีกเลี่ยงจากคนพาล และสอนให้วางตนให้เหมาะสมกับภาวะแห่งตน รู้จักฐานะของตน สอนให้ประชาชนมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน

วัดอินทารามเปิดศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ได้ช่วยอบรมบ่มนิสัยเด็กก่อนวัยเรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแต่ยังเด็ก ทั้งเป็นการให้โอกาสวัดและพระสงฆ์ได้ร่วมพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติแต่วัยเด็ก พร้อมกับดำเนินการเผยแผ่เป็นงานที่นำคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าออกเผยแผ่สู่ประชาชน นักเรียน นักศึกษา เป็นภารกิจที่มีความสำคัญของวัดอินทาราม มีการส่งเสริมหมู่บ้านศีล 5 อย่างจริงจัง มีการนำเยาวชนเข้ามาบวชสามเณรอย่างสม่ำเสมอทุกปี มีการประสานพัฒนาสังคมในด้านต่างๆ เช่น การสร้างถนนหลายสาย ทั้งเส้นทางหลักและเส้นทางเข้าหมู่บ้าน การจัดให้ที่วัดจัดตลาดน้ำ ทำให้สังคมชุมชนให้มีศักยภาพ การคมนาคมสะดวก เกษตรกรสามารถนำผลผลิตทางการเกษตรไปจำหน่ายได้รวดเร็ว ประชาชนรู้จักและปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัดในการรักษาศีล 5 และนำธรรมะไปใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสุเทพ สุโขชะชัย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาวิธีการ แก้ปัญหาทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมของเด็กและเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น” จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาวิธีการแก้ปัญหาทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมของเด็กและเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น บทบาทด้านการให้การศึกษายู่ในระดับมาก บทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม และบทบาทด้านการให้การเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนอยู่ในระดับมาก บทบาทด้านการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมและการพัฒนาจิตใจอยู่ในระดับมาก บทบาทด้านการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก บทบาทด้านการบำบัดผู้ติดยาเสพติดอยู่ในระดับมากและบทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับมาก (พระมหาสุเทพ สุ

โชยะชัย, 2550) สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์ (2547) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชน เพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข : ศึกษาเฉพาะกรณี พระครูศีลวราภรณ์” ที่พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน ด้วยการกระตุ้นปลูกจิตสำนึกนำเทคนิควิธีการในการเข้าถึงชุมชน การสื่อสารกับชุมชนผ่านการเทศน์บรรยาย ป้ายข้อความสื่อด้วยหลักธรรม การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและเป็นผู้ให้คำปรึกษาในการพัฒนากิจกรรมกลุ่ม ซึ่งตั้งเป้าหมายไว้คือชุมชนปลอดจากอบายมุขโดยขั้นตอนของกิจกรรมมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเอง

2) ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ

ในชุมชนวัดอินทารามประชาชนมีอาชีพรับจ้างและทำสวนเป็นส่วนใหญ่ มีรายได้น้อย วัดจึงได้พัฒนาด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง เปิดตลาดน้ำให้เกษตรกรนำสินค้าทางการเกษตรมาจำหน่าย จัดงานเทศกาลส้มโอดี ลิ้นจี่หวาน ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรได้เป็นอย่างมาก ประชาชนผู้บริโภคได้ซื้อผลผลิตที่จำหน่ายโดยตรงจากชาวสวน ทำให้ประชาชนมีความสามารถในการแข่งขันของสินค้าและบริการ และการลงทุน ได้แก่ การพัฒนา OTOP การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก การเสริมสร้างศักยภาพผู้ผลิตผู้ประกอบการชาดการมีส่วนร่วมและมักจะเป็นข้ออ้างว่าพัฒนาไม่ได้แน่นอน ต่างคนต่างอยู่มาเป็นเวลานาน ทำให้ความร่วมมือในการพัฒนาจากประชาชนทั้งหมู่บ้านมีน้อย แนวทางที่เป็นไปได้ที่จะดำเนินการ พัฒนาคือ การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในกลุ่มผู้มีความคิดเห็นร่วมกันในหมู่บ้านเพียงจำนวนหนึ่งก่อน เรียกว่า “กลุ่มสนใจ” ซึ่งกลุ่มจะขยายผลไปสู่การพัฒนาที่เพิ่มขึ้นต่อไป โดยหลักความสำคัญ คือ ต้องทำให้กลุ่มดังกล่าวมีความอิสระในการเคลื่อนไหว ไม่ถูกกรอบของทางราชการครอบงำความคิด สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสนอง อุดมโม (2549) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมชาวบ้านให้พึ่งตนเอง ศึกษากรณี พระครูพิพิธธรรมรส” ที่พบว่า พระครูพิพิธธรรมรสได้รับแนวความคิดในการพึ่งตนเองจากท่านพุทธทาสภิกขุ แล้วนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมแก่ชุมชนที่ตนไปพัฒนา โดยเริ่มจากปัจจัยที่มีผลให้ท่านมีแรงขับเคลื่อนการทำงานจากหลายสาเหตุ ได้แก่ สภาพปัญหาที่ทำกัน การขาดแคลนแหล่งน้ำบริโภคน้ำดื่ม การว่างงานของชาวบ้าน การเล่นการพนันของชาวบ้าน ชาวบ้านขาดความสามัคคี การไม่รู้จักนำสมุนไพรในท้องถิ่นมาใช้รักษาโรค เด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาไม่มากนัก การใช้แรงงานสัตว์ไม่เหมาะสม การไม่รู้จักปลูกพืชสวนครัวและอาหารที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ ส่วนในด้านหลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการทำงาน ได้แก่ กฎแห่งกรรม สังคหวัตถุธรรม เบญจศีล ความสันโดษ และอิทธิบาท สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสังเวียร ปญฺญธโร (2550) จากการศึกษางานวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา พระครูสุภาจารวัฒน์” พบว่า ด้านการปรับตัวและการปรับบทบาท หากพระสงฆ์ยังสามารถปรับและนำหลักธรรมวิธีการสอนที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชน พระสงฆ์จะได้รับความเคารพนับถือและความศรัทธาจากประชาชน การนำหลักธรรมความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาพัฒนาควบคู่กับการพัฒนาทางเศรษฐกิจไม่เป็นเพียงเกิดผลต่อชุมชนด้านศีลธรรมเท่านั้น ยังทำให้เกิดการรวมกลุ่มและรู้สึกในความสัมพันธ์กันที่จะ

ดำเนินกิจกรรมต่อกลุ่ม ทำให้ชุมชนเกิดการพึ่งตนเอง โดยพระสงฆ์ได้ปรับบทบาทในการเข้าถึง เข้าไปรับรู้ปัญหาของชุมชน เช่น ปัญหาความยากจน โดยได้หยิบยกเอาปัญหาเหล่านี้มาเป็นสื่อกระตุ้นส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ชุมชนโดยอาศัยหลักพระศาสนาจากการเรียนรู้ชุมชนมาใช้เพื่อแก้ปัญหาชุมชนได้อย่างลงตัวโดยการปลูกฝังหลักคุณธรรม

3) ด้านการพัฒนาวัฒนธรรม

วัดอินทารามเป็นศูนย์รวมแหล่งความรู้แขนงต่างๆ เจ้าอาวาสริเริ่มก่อตั้งห้องสมุดประชาชน เฉลิมราชกุมารี ปลูกฝังส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ เช่น การเทศน์ทุกวันธรรมสวนะ การอบรม การเรียนการสอนธรรมศึกษาแก่เยาวชนทุกวันศุกร์ (เน้นประเพณีวัฒนธรรมชาวพุทธ) ส่งเสริมประเพณีถวายสลากภัต การถวายผ้าอาบน้ำฝน การตักบาตรน้ำผึ้ง การเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดกคาถาพันในวันสารทไทยทุกปี สนับสนุนการฝึกอบรมเยาวชนด้านการสืบสานประเพณีและวัฒนธรรม ท้องถิ่นสนับสนุนการสร้างห้องสมุดประชาชนเฉลิมราชกุมารีเพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ภายในตำบล สอดคล้องกับงานวิจัยของ เอนก สีหามาตย์ (2544) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการอนุรักษ์โบราณสถานของกรมศิลปากร” ที่พบว่า การอนุรักษ์โบราณสถานเป็นงานที่ใช้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง โดยใช้หลักการอนุรักษ์สากลจากต่างประเทศมาประยุกต์ใช้ ทำให้ภาคสังคมเข้าใจลักษณะงานยาก และกรมศิลปากรเองก็ขาดการประชาสัมพันธ์การดำเนินการในการอนุรักษ์โบราณสถานในแต่ละพื้นที่ ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นไม่ให้ความร่วมมือบ่อยครั้ง นอกจากนี้ที่ผ่านมารัฐไม่ได้ให้ความสนใจกับการมีส่วนร่วมระหว่างภาคสังคมกับหน่วยงานที่ทำการอนุรักษ์โบราณสถาน ทำให้ประชาชนไม่เห็นคุณค่าและประโยชน์ของโบราณสถาน

4) ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

วัดอินทารามมีการพยายามจัดการอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อม และบริบทของวัด ทั้งขยะ-มูลฝอย น้ำเสีย มลพิษทางอากาศ มลพิษทางเสียงเรื้อรัง มลพิษอื่นๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีต่อการอยู่อาศัยและการประกอบกิจการต่างๆ ป้องกัน ลดเหตุรำคาญและผลกระทบอื่นๆ ที่เกิดขึ้นต่อชุมชน วัดอินทารามยังจัดตั้งศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนและหิ้งห้อยเพื่อการอนุรักษ์ปลุกป่าชายเลน รวมถึงจัดตั้งกลุ่มจักรสาน เป็นการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสุตภัทรธรรม (สำเรียง เนื่องกระโทก) (2554) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในงานพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์เขตการปกครอง อำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ” พบว่า การพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนซึ่งแสดงออกโดยผ่านกิจกรรมพัฒนาชนบทต่างๆ และมีการพัฒนาสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนาคน เพราะว่าการพัฒนาคนแต่เพียงอย่างเดียวเป็นสิ่งที่ยากลำบากมากและต้องใช้เวลามาก ประกอบกับในชุมชนนั้น จะต้องประกอบด้วยคนและสิ่งแวดล้อมที่แยกออกจากกันอย่างเด็ดขาดไม่ได้ เพราะสิ่งแวดล้อมนี้ถือเสมือนว่าเป็นส่วนหนึ่งของคน เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมมี 5 โครงการ คือ 1) โครงการอบรมอาชีพ 2) โครงการปลูกป่าสมุนไพรร 3) โครงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น 4) โครงการอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อม และ 5) โครงการ

ปรับปรุงแหล่งน้ำ การประยุกต์ใช้หลักธรรมในงานพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ มีการประยุกต์ใช้หลักธรรมที่ภุมมมิกัตถะประโยชน์ หลักธรรมอิทธิบาท หลักธรรมพรหมวิหาร และหลักธรรมสัมมาอาชีวะ หลักธรรมทั้ง 4 ประการนี้ พระสงฆ์ได้ใช้ในงานพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของพระสงฆ์ท่านนำมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านนำมาใช้เป็นหลักในการแก้ปัญหาการประกอบอาชีพ เกษตรกรรมธรรมชาติ คือนำมาเป็นหลักในการทำงาน ซึ่งหลักธรรมเหล่านี้ส่งเสริมให้ชาวบ้านพึ่งพาตนเอง เป็นอยู่อย่างพอเพียงและตัวพระสงฆ์เองในการทำงานพัฒนาชุมชนคือ ได้นำมาเป็นฐานในการทำงาน ได้นำมาเป็นหลักยึดในการทำงาน และได้นำมาเป็นหลักในการส่งเสริมอาชีพให้แก่ชุมชน เช่น ในเรื่องของการออม คือการรักษาไม่ว่าจะเป็นการออมน้ำ ออมดิน ออมทรัพย์ การออมสิ่งต่างๆ จะต้องมีความหมั่น ขยัน อดทน เพื่อที่จะรักษาไว้ให้ได้ใช้ประโยชน์นานๆ โดยเฉพาะการออมทรัพย์ที่เป็นปัจจัยสำคัญในการทำงานดำรงชีพ เราจะต้องใช้จ่ายให้พอเหมาะแก่ฐานะ ไม่ดั้นรนให้เกินตนเอง ห้ามใจให้ได้ แล้วก็ใช้ตัวเองให้เป็น มีความสันโดษอยู่พอเพียงรู้จักสิ่งที่เหมาะสมแก่พื้นที่ จึงทำให้ชีวิตพบความสุข และพระสงฆ์ทำงานสำเร็จตามเป้าหมายทุกโครงการ

6. ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทการพัฒนาชุมชนของวัดอินทาราม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ดังนี้

1) ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. การดำเนินโครงการทั้งหมดมีความเหมาะสมอยู่แล้ว จึงควรมีการดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่อง และขยายผลออกไปในพื้นที่ต่างๆ เพื่อให้เกิดรูปธรรมของการสร้างสังคมไม่ทอดทิ้งกัน
2. ในการดำเนินงานที่มุ่งให้เกิดสวัสดิการสังคมในชุมชน ควรจะต้องมีโครงการหรือกิจกรรมที่เน้นการรณรงค์ให้เกิดจิตสำนึก เกิดความตระหนักในการเป็นเจ้าของและดูแลชุมชนของตนเพื่อประโยชน์สุขของทุกคนในชุมชน
3. ควรจะต้องมีการส่งเสริมให้เครือข่ายเห็นความสำคัญของการดูแลผู้สูงอายุและจัดกิจกรรมต่างๆ สำหรับผู้สูงอายุให้เพิ่มมากขึ้น
4. ในการดำเนินโครงการควรเน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายและชุมชนในทุกระดับของการมีส่วนร่วมตั้งแต่การรับรู้ข้อมูล การให้ข้อมูล การร่วมคิดตัดสินใจ การลงมือปฏิบัติงาน และการร่วมรับผลประโยชน์ เพื่อให้โครงการนั้นไม่ถูกจำกัดความคิดอยู่เฉพาะเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน
5. ควรสนับสนุนนโยบายและจัดตั้งคณะทำงานจากส่วนกลางให้มีความเข้มแข็งในการสนับสนุนให้เกิดบทบาทการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ และสามารถติดตามการดำเนินงานของแต่ละวัดได้
6. ควรสนับสนุนบทบาทการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในลักษณะต้นแบบที่ดีให้เกิดในแต่ละพื้นที่

7. ควรสร้างขวัญและกำลังใจให้ผู้ทำหน้าที่ในบทบาทการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ สนับสนุนทั้งทางด้านปัจจัย และโอกาสต่างๆ ในการปฏิบัติหน้าที่

2) ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการรับรู้การทำบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในด้านอื่นๆ
2. ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
3. ควรศึกษาผลสัมฤทธิ์ในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
4. ควรศึกษาความคาดหวัง จากความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ เพื่อนำมาพัฒนาภาพลักษณ์ที่ดีงามของพระสงฆ์

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนาและสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. (2537). *หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิซีเมนต์ไทย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2527). *ประวัติการศึกษาของสงฆ์*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา
- ธยาภัทร เหมวรกุล. (2548). “ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา”. *วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต*. สาขา สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- พระมหาสนอง อคฺคธมฺโม. (2549). “บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมชาวบ้านให้พึ่งตนเอง ศึกษากรณี พระครูพิพิธธรรมรส”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
- พระมหาสังเวียร ปญฺญาโร. (2550). “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา พระครูสุภาจารย์วัฒน์”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
- พระมหาเสริมชัย ขยมงคล. (2538). *การบริหารวัด*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธท้าวท้าววิชาธรรมกายและธนาการสหธนาคาร จำกัดมหาชน.
- พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). *บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2544.
- พระศรีวิสุทธิโมลี (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2516). *บทบาทของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ : วิทยานุกูล.

- พิสิษฐ์ บุญไชย และทรงคุณ จันทร์. (2540). *ศาสนาพุทธ : สถานภาพบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมอีสาน*. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วรรณพร นกใหญ่. (2555). “บทบาทพระสงฆ์ในการเป็นผู้ประกอบการสังคม กรณีศึกษาวัดสวนแก้ว จังหวัดนนทบุรี”. *วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เอนก สีหามาตย์. (2544). “บทบาทการอนุรักษ์โบราณสถานของกรมศิลปากร”. *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
- ไอศูรย์ อินทร์เพชร. (2553). “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีพระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺณโชโต)”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

